

**საოჯახო არქივიდან –
აკაკი ჯობავას ჩანაწერები
„ფიქრები აფხაზებზე“**

**Archival insights: Exploring Akaki Jobava's records
on „Thoughts about Abkhazians“**

მაია ცერცვაძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი

Maia Tsertsvadze
Georgian Technical University
Georgia, Tbilisi

ABSTRACT

This paper, presented at the conference, discusses the records of Akaki Jobava (1893-1969), a native of Abkhazia and an ethnically Abkhazian individual, focusing on his work titled „Thoughts about Abkhazians“. These recordings, written in Russian and dated 1961, have been preserved within the author's family archive and handed down to us by his descendants. Before the revolution, Akaki Jobava served in the Russian army, holding a military rank. After the revolution, he returned to his homeland, settling in Sukhumi, and assuming the role of Chief Accountant in the Ministry of Finance of the Autonomous Republic of Abkhazia for several years. Akaki Jobava was a highly educated and literate person, deeply connected to Abkhazian culture and devoted to his homeland. He was fluent in Abkhazian, Megrelian, and Russian languages.

Akaki Jobava was married to Zinaida Karichashvili (1905-1981), a Georgian woman, daughter of Ni-koloz Karichashvili, and the niece of Davit Karichashvili (1862-1927) a renowned Georgian public man. Zi-naida's mother Mariam was a sister of Leonide (1861-1921), Catholicos-Patriarch of All Georgia, during 1919-1921. After graduating from the Pedagogical Faculty of Tbilisi State University in 1927, Zinaida was assigned to work as a teacher of Georgian language and literature in Sokhumi, where she met her future hus-band. Later, the couple relocated to Tbilisi, and they had a son named Leonide (Leo) Jobava (1937-1993), who earned a candidate of technical sciences degree and served as an assistant professor at the Polytechnic Institute of Georgia. Influenced by his mother and the Georgian environment he grew

up in, Akaki Jobava's son identified himself solely as Georgian and was an ardent patriot of Georgia. This sentiment extends to Akaki Jobava's grandchildren as well, who have a Georgian mother and currently reside in exile. Akaki Jobava, his wife, and his son rest in peace at the Digomi cemetery in Tbilisi.

Akaki Jobava's notes reflect his perspectives and opinions on the legal status of Abkhazians during the pre-revolutionary and Soviet periods. They were written with deep affection for Abkhazia and its people, accompanied by anguish caused by Russia's colonial policy in Abkhazia, the mistreatment and harassment of compatriots, the erosion of Abkhazian traditions, and the decline of the Abkhazian language. Even today, Russian policy continues to exert negative consequences in Abkhazia, which remains de facto separated from Georgia, leading to the ongoing degeneration and destruction of the Abkhazian people. Given this context, Akaki Jobava's notes, as presented at the conference, hold significant importance and deserve special attention.

საკვანძო სიტყვები: ქართულ-აფხაზური ურთიერთობები, აკაკი ჯობავას ჩანაწერები აფხაზეთზე, რუსეთის კოლონიური პოლიტიკა აფხაზეთში.

Keywords: Georgian-Abkhaz relations, Akaki Jobava's notes on Abkhazia, Russia's colonial policy in Abkhazia.

კონფერენციაზე წარმოდგენილი მოხსენება ეძღვნება აფხაზეთის მკვიდრის, ეთნიკურად აფხაზი აკაკი ლუკას ძე ჯობავას (1893-1969) ჩანაწერებს, რომლის სათაურია „ფიქრები აფხაზეთზე“. რუსულ ენაზე შესრულებული ეს ჩანაწერები, რომლებიც 1961 წლით არის დათარიღებული, დაგულია ავტორის საოჯახო არქივში და იგი გასაცნობად მისმა შთამომავლებმა გადმოგვცეს.

თავდაპირველად, ვფიქრობთ, მართებული იქნება გავეცნოთ ჩანაწერების ავტორის ბიოგრაფიულ ცნობებს.

აკაკი ჯობავა აფხაზი მამისა და ქართველი დედის შვილია. მამამისი, ლუკა ჯობავა, სამურზაყანოს სასწავლო ოლქის მზრუნველი („პოპეჩიტელი“) იყო. მას ცოლად ჰყავდა მეგრელი ქალი სალომე ჭანტურია. აკაკის გარდა ცოლ-ქმარს ჰყავდა ქალიშვილი ვერაც.

აკაკი ჯობავა რევოლუციამდე პერიოდში მსახურობდა რუსეთში, მეფის არმიაში, ჰქონდა სამხედრო ჩინი, ხოლო რევოლუციის შემდეგ დაბრუნდა სამშობლოში, დასახლდა სოხუმში და წლების მანძილზე აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის ფინანსთა სამინისტროში მთავარი ბუღალტრის თანამდებობას იკავებდა. იყო მეტად განათლებული, წიგნიერი ადამიანი და სულით და გულით აფხაზი, აფხაზეთის ერთგული შვილი. ფლობდა მეგრულს, აფხაზურ და რუსულ ენებს.

აკაკი ჯობავას ჰყავდა ქართველი მეუღლე – ზინაიდა ნიკოლოზის ასული კარიჭაშვილი (1905-1981), რომელიც იყო ცნობილი ქართველი

საზოგადო მოღვაწის დავით კარიჭაშვილის (1862-1927) ძმისშვილი და 1919-1921 წლებში სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქ ლეონიდეს (1861-1921) დის მარიამის ქალიშვილი. ქალბატონი ზინაიდა 1927 წელს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პედაგოგიური ფაკულტეტის სიტყვიერების განყოფილების დამთავრების შემდეგ სამუშაოდ გაანაწილეს სოხუმში, სადაც ის ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებლად მუშაობდა და სადაც მან თავისი მომავალი მეუღლე გაიცნო.

წლების შემდეგ ცოლ-ქმარი საცხოვრებლად თბილისში გადმოვიდა. მათ ჰყავდათ ერთი ვაჟი – ლეონიდე (ლეო) ჯობავა (1937-1993), ტექნიკის მეცნიერებათა კანდიდატი, საქართველოს პოლიტექნიკური ინსტიტუტის დოცენტი.

დედისა და მისი უაღრესად ქართული გარემოცვის გავლენით აკაკი ჯობავას შვილი აღიზარდა ქართულად, თავს მიიჩნევდა მხოლოდ ქართველად და იყო საქართველოს გულმხურვალე პატრიოტი. იგივე ითქმის აკაკი ჯობავას შვილიშვილებზეც, რომელთაც ასევე ქართველი დედა ჰყავთ. ისინი ამჟამად ემიგრაციაში ცხოვრობენ: აკაკი (დაბ. 1982), პროგრამისტი, ნორვეგიაში და ნიკოლოზი (დაბ. 1985), ინჟინერი, აშშ-ში.

აკაკი ჯობავა მეუღლესა და ვაჟიშვილთან ერთად დაკრძალულია თბილისში, დიდმის სასაფლაოზე.

აკაკი ჯობავას ჩანაწერები წარმოადგენს მის შეხედულებებსა და გააზრებას აფხაზთა უფლებრივ მდგომარეობაზე რევოლუციამდელ და საბჭოთა პერიოდებში. იგი დაწერილია აფხაზეთისა და აფხაზეთის დიდი სიყვარულით და იმ გულისტკივილით, რომელიც გამოწვეულია რუსეთის მიერ აფხაზეთში კოლონიური პოლიტიკის გატარებით, თანამემამულეთა გარუსებითა და შევიწროებით, აფხაზური ტრადიციებისა და აფხაზური ენის დაკნინების ფაქტების გაცნობიერებით.

რუსული დანაშაულებრივი პოლიტიკა დღესაც გრძელდება საქართველოსგან დე ფაქტო მოწყვეტილ აფხაზეთში, რის გამოც აფხაზი ხალხი კვლავ გადაგვარებისა და განადგურების წინაშე დამდგარი. ამ კონტექსტის გათვალისწინებით აკაკი ჯობავას ჩანაწერები განსაკუთრებით საყურადღებოდ გვესახება.

მივყვეთ ქართულ თარგმანს წარმოდგენილი ტექსტისა, რომელიც სასკოლო რვეულის ფურცლებზეა ჩაწერილი.

„აკაკი ჯობავას ჩანაწერები „ფიქრები აფხაზებზე“

სოხუმი, 16/X-1961 წ.

რუსულიდან თარგმნა მაია ცერცვაძემ

თანამედროვე აფხაზების შორეულმა წინაპრებმა დასასახლებლად აირჩიეს მეტად მოსახერხებელი ადგილი სიმდიდრისა და გეოგრაფიული ადგილმდებარეობის თვალსაზრისით. ქვეყანა მართლაც ზღაპრულად მდიდარი იყო, ბუნება და კლიმატიც – ასევე შესანიშნავი. ეს კარგიც იყო და

ცუდიც. კარგი იმიტომ, რომ ასეთ მადლიან მხარეში აფხაზებს შედარებით უადვილდებოდათ ცხოვრება: ყველაფერი, რაც მათ არსებობისათვის სჭირდებოდათ, თვითვე ჰქონდათ უხვად და საარსებო რესურსების მოსაპოვებლად განსაკუთრებული ძალისხმევა არ უწევდათ. ცუდი იყო იმიტომ, რომ იგივე სიმდიდრე და მხარის ხვავრიელი ბუნება ძველთაგანვე იზიდავდა დამპყრობლებსა და კოლონიზატორებს სამხრეთიდან, აღმოსავლეთიდან და ჩრდილოეთიდან, ერთი სიტყვით, მაშინდელი სამყაროს ყოველი მხრიდან.

არაერთხელ გადაუვლია აფხაზეთზე უცხოელ დამპყრობთა გამანადგურებელ ტალღას, არაერთხელ მოუხდენიათ უცხოტომელებს და მათ ადგილობრივ აგენტებს აფხაზი ხალხის პროვოცირება მისი დაპყრობის მიზნით.

არასწორია იმის ფიქრი, რომ „მრავალრიცხოვან უცხოელ დამპყრობლებთან მრავალსაუკუნოვან უთანასწორო ბრძოლაში დაუძლეულმა პატარა აფხაზეთმა მხოლოდ რუსეთთან მიერთების წყალობით ჰპოვა სიმშვიდე...“ (როგორც ჩანაწერების ამ აბზაციდან ჩანს, ავტორი კომენტარს უკეთებს ბრჭყალებში ჩასმულ ციტატას რომელიმე გამოცემიდან, თუმცა, სამწუხაროდ, არ უთითებს მას და ამიტომ ძნელია გავარკვიოთ, ზუსტად საიდან იმოწმებს მას. ციტატის შინაარსი მხოლოდ იმის თქმის საშუალებას გვაძლევს, რომ ეს არის იმდროინდელი ოფიცოზის მიერ გავრცელებული აზრი, რასაც ავტორი არ ეთანხმება და აკრიტიკებს. ვფიქრობთ, ეს არის ციტატა აფხაზი ეთნოგრაფის, ისტორიკოსისა და ლიტერატურათმცოდნის, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორის შალვა ინალ-იფას (1916-1995) რომელიმე ნაშრომიდან – მ. ც.).

რუსეთთან მიერთებამ აფხაზეთს არ მოუტანა არც სიმშვიდე და არც საამური ცხოვრება.

მეფის რუსეთი ასევე ანადგურებდა აფხაზეთს, დაჩქარებულად ახდენდა მხარის კოლონიზაციას.

განა რუსული თვითმპყრობელობის დროს არ იფეთქა აჯანყებამ ლიხნში, როცა მოხდა აფხაზი ხალხის ცხოვრებაში ყველაზე დიდი გადასახლება და საყვარელი სამშობლოს მასობრივი დატოვება?

კარგი ცხოვრების გამო არ მიემართებოდნენ აფხაზები ზღვით თურქეთის უდაბური ნაპირებისკენ.

აფხაზეთში უცხოელ დამპყრობთა ბატონობას და რუსული თვითმპყრობელობის კოლონიალიზმს აფხაზი ხალხისთვის უკვალოდ არ ჩაუვლია. დაიცალა ბევრი აფხაზური სოფელი, მოსახლეობა შემცირდა ორჯერ უფრო მეტად, დაცარიელებულ ადგილებში დასახლდნენ სხვა ხალხების, სხვა ეროვნების წარმომადგენლები და აფხაზები აფხაზეთში უმცირესობაში აღმოჩნდნენ.

მიუხედავად ისტორიის ყველა პერიპეტისა, აფხაზმა ხალხმა შემოინახა და ჩვენს დრომდე მოიტანა თავისი განუმეორებელი თვითმყოფადი ეროვნული ნიშნები.

ოქტომბრის რევოლუციამდე აფხაზებს თითქმის არაფერი არ ჰქონდათ, ხოლო ახლა მათ თითქმის ყველაფერი აქვთ. აქვთ თავისი ლიტერატურა, თუმცა ჯერჯერობით არც ისე ყოვლისმომცველი, აქვთ მუსიკა, ხელოვნება.

შედარებით მოკლე პერიოდის მანძილზე აფხაზმა ხალხმა საკმაოდ წინ წასწია თავისი კულტურა. საბჭოთა ხელისუფლების წლები უდავოდ წარმოადგენენ სახალხო ტალანტის გაფურჩქვნის წლებს. მხოლოდ ბრძენსა და ყრუებს შეუძლიათ უარყონ აფხაზი ხალხის კულტურისა და ყოფის პროგრესის გასაოცარი ფაქტები. ეს ყველაფერი ასეა.

ეს ყველაფერი გამოუთქმელად გასახარია, მაგრამ... არსებობს გარემოებები, რომლებიც ფიქრებს აღგვიძრავს.

თუ ამ ფაქტებს თვალს გავუსწორობთ, ისინი ასეთია:

მოსახლეობის 1959 წლის საკავშირო აღწერის მიხედვით აფხაზეთის მოსახლეობა 1959 წლის 15 იანვრისთვის შეადგენდა 400 000 (399,7)-ს, მათ შორის აფხაზები იყვნენ 71 ათასი, ანუ 17,7 პროცენტი. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, აფხაზები აფხაზეთის მოსახლეობის ერთ მეექვსედს ძლივს შეადგენდნენ.

იშვიათი გამონაკლისის გარდა აფხაზები არ ცხოვრობენ კომპაქტურად და როგორც ქალაქებში, ასევე სოფლებში შერეულნი არიან სხვა ხალხების წარმომადგენლებთან და ექვემდებარებიან მათ გავლენას, კერძოდ, მეგრელთა, ქართველთა და რუსთა ძლიერ გავლენას (სამწუხაროა, რომ ჩანაწერების უაღრესად განათლებული ავტორი მეგრელებს ქართველებად არ მიიჩნევს და ცალკე ეთნოსად გამოყოფს მათ – მ. ც.). თავად აფხაზებს კი არავისზე არ ძალუბთ გავლენის მოხდენა. განა მათ მოახდინეს გავლენა ზანგებზე, რომელთა 2-3 ოჯახი ცხოვრობს აფხაზეთში და რომელთაც შეითვისეს ყოველივე აფხაზური.

აფხაზები ხალხით ქორწინდებიან სხვა ხალხების ქალებზე. ქორწინდებიან მეგრელებზე, ქართველებზე. ინტელიგენტი აფხაზები ამჯობინებენ რუს გოგონებზე ქორწინებას და ასეთი ქორწინებანი რიცხობრივად შედარებით მეტია. ბევრი აფხაზი სტუდენტი, რომელიც მოსკოვში სწავლობს, სწავლის დამთავრების შემდეგ რუსი ცოლით ბრუნდება აფხაზეთში.

დაე, იქორწინონ, ცხადია, ამის საწინააღმდეგო არ შეიძლება რამე გვქონდეს, მაგრამ დედა აყალიბებს ბავშვს.

ხოლო რუს ქალში, დედაში, ას სამოცი ათას მილიონზე მეტში ისეთი ძალაა, რომ ის ყველაფერ უცხოს გადაიტანს თავისში და მისი ნაყოფი, რა დვრიტაც არ უნდა ედოს მას, იქნება ჭეშმარიტად უცხო ნაყოფი. დაე, რუსი ქალების აფხაზმა ქმრებმა თავად თქვან – ვინ არიან მათი შვილები – აფხაზები თუ რუსები. რუსი დედა მათგან დევნის ყოველივე აფხაზურს.

საშუალო და უმაღლეს განათლებას აფხაზი ჭაბუკები უმთავრესად რუსულ სასწავლებლებში იღებენ. ამის გამო ისინი, უეჭველია, გარკვეულწილად კარგავენ მეტყველების თვითმყოფად, ორიგინალურ

მანერას და ის კონსტრუქციები, შედარებები, შეპირისპირებანი, როგორებიც სხვაგან არსად გვხვდება, მათი მეტყველებიდან ან სრულიად ქრება, ან უფერულდება.

დღეს უკვე იშვიათად შეხვდებით კოლორიტულ მოხუც აფხაზებს, ჩაცმულთ წმინდა ნაციონალურ, ბოლომდე მოკრძალებულ კოსტიუმებში. ახალგაზრდების აფხაზური მეტყველება განსხვავდება მოხუცთა მეტყველებისაგან და განსხვავდება, ვიტყვოდი, არა იმიტომ, რომ ახალგაზრდების მეტყველება უფრო ფერადოვანი გახდა, ვიდრე მოხუცთა მეტყველებაა. ენა ვითარდება, სრულიყოფა და ივსება ახალი სიტყვებით, მაგრამ ასევე ზავდება უცხო სიტყვებით და ამასთან არცთუ განსაკუთრებული საჭიროების გამო.

არსებობენ აფხაზი მწერლები, რომლებიც წერენ რუსულ ენაზე.

რა ვთქვათ მათზე?

ჩემი აზრით, მათ თავადვე ესმით, რომ აკეთებენ ცოტას, ძალიან ცოტას აფხაზი ხალხისთვის, მათ თავადვე უნდა ესმოდეთ, რომ უცხო ენაზე ნაწარმოებების შექმნით ისინი ვერ წარმოადგენენ თავის ერს, ვერ არიან მისი გამომხატველნი.

ასე რომ, შეძლებს კი აფხაზი ხალხი ასეთ პირობებში შეინარჩუნოს თავისი ორიგინალური, განუმეორებელი ნაციონალური ფიზიონომია?

აქვე მეორე კითხვაც დაისმის: საჭიროა კი ამაზე ზრუნვა? საჭიროა კი, რომ ერები შეინარჩუნდნენ და საერთოდ შესაძლებელია მათი შეინარჩუნება?

ბესარიონ გრიგორის ძე ბელინსკი თავის „ლიტერატურულ ოცნებანში“ წერდა:

„ყოველი ხალხი, შესაბამისად თავისი ხასიათისა, რომელიც წარმოიქმნება ადგილმდებარეობით, იმ ელემენტების ერთიანობით ან განსხვავებულობით, რომელთაგან წარმოიშვა მისი ცხოვრება და იმ ისტორიული გარემოებებისგან, რომლებშიც ის განვითარდა, კაცობრიობის მოდემის დიად ოჯახში ასრულებს თავის განსაკუთრებულ, განგების მიერ დაკისრებულ როლს და მისი წარმატებების საერთო საგანძურში თვითსრულყოფის ასპარეზზე თავისი წილი აქვს, შეაქვს თავისი წვლილი; სხვა სიტყვებით: ყოველი ხალხი გამოხატავს კაცობრიობის ცხოვრების ერთ რომელსამე მხარეს“.

ბელინსკის ეს გამონათქვამი ეწინააღმდეგება მარქსისტულ სწავლებას ერებზე.

მარქსიზმი, როგორც ცნობილია, იცავს სოციალისტური ერების დაახლოების, პროლეტარული ინტერნაციონალიზმის, ნაციონალური განსხვავებების წაშლის პოზიციას“.

ტექსტი აქ წყდება. ვფიქრობთ, მას ექნებოდა გაგრძელებაც, მაგრამ, სამწუხაროდ, მათ ვერ მიაკვლიეს.

რვეულის ყდაზე გაკეთებულია შემდეგი მნიშვნელოვანი მინაწერი:

„აფხაზთათვის სახასიათო მეტყველების მანერა, აზროვნების წესი:

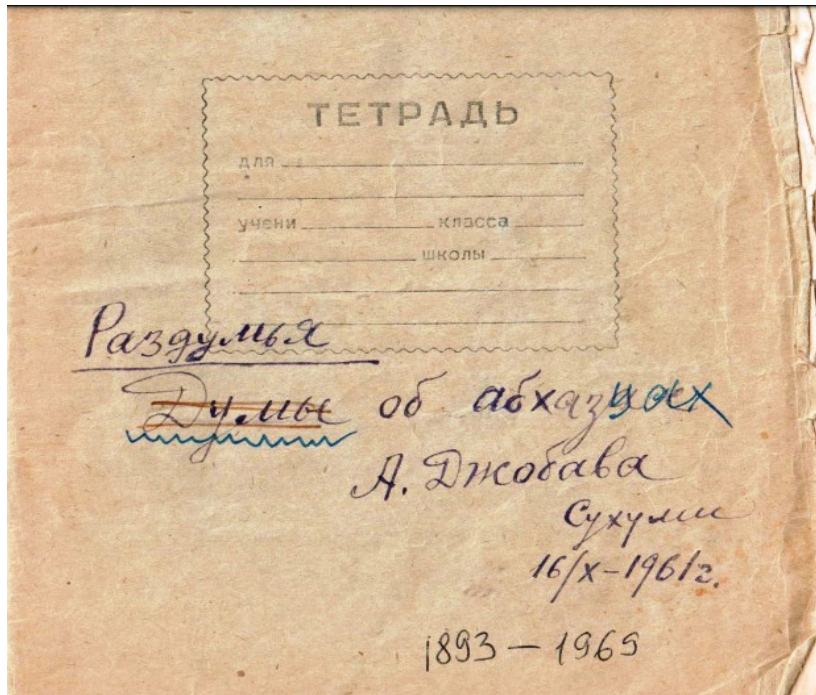
მეტად ლამაზი ძველებური აფხაზური სახელები, ისეთები,

როგორებიცაა ხაჯარატ, შატუგ, ჩიფ, ესნატ და სხვა, დღეს იდევნებიან. ესნატის შვილს ახლა არქიმევენ ივანს, შატუგისას – ნოდარს, ხაჯარატის ვაჟს კი – შოთას, რაც იმაზე მეტყველებს, რომ ივანიც, ნოდარიც და შოთაც კარგი სახელებია, მაგრამ არა აფხაზთათვის სახასიათო“.

ყოველი ადამიანი თავისი დროისა და ქვეყნის შვილია. მათი ჩანაწერები, აღწერილ-გადმოცემული ფაქტები და მოვლენები, მათეული აღქმა და შეფასება, თანადროული ეპოქის სულისა და ტენდენციებისა და გარემომცველი საზოგადოებისა, მრავალმხრივ არის საყურადღებო და საგულისხმო წყარო და მასალა ისტორიოგრაფიისათვის. ვფიქრობთ, აკაკი ჯობავას ეს ჩანაწერები დაეხმარება აფხაზეთის ისტორიკოსებსა და საზოგადოებრივი აზრის მკვლევართ შეივსონ ცოდნა, გაამდიდრონ თავიანთი კვლევები და გამოიყენონ ისინი სათანადო დასკვნებისათვის.

პუბლიკაციის დასასრულს გვინდა გულითადი მადლობა გადავუხადოთ აკაკი ჯობავას რძალს – ქალბატონ თინათინ კოჭლაშვილს ამ ხელნაწერი ჩანაწერების გადმოცემისა და სათანადო ცნობებისა და ფოტომასალის მოწოდებისათვის, რამაც საშუალება მოგვცა სამეცნიერო მიმოქცევაში შემოგვეტანა ისინი.

ფოტომასალა

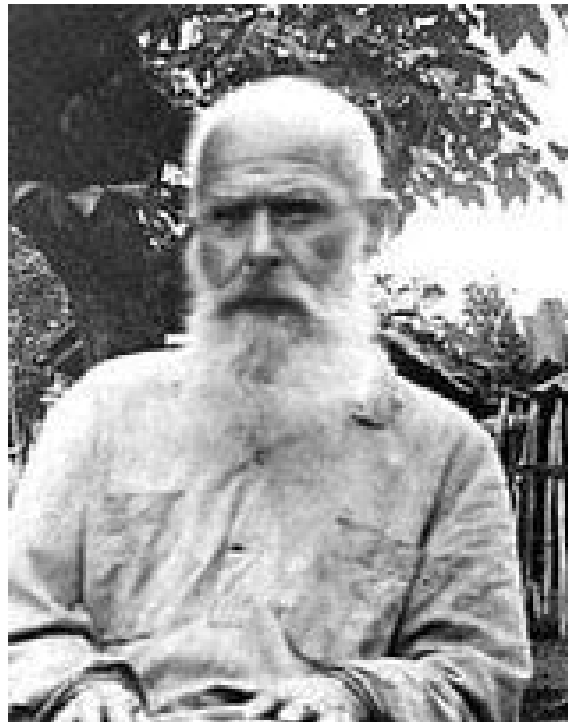
ჩანაწერების რვეულის თავფურცელი

სურ. 1. აკაკი ლუკას ძე ჯობავა

სურ. 2 მეფის არმიის ოფიცერი აკაკი ჯობავა (ზის)

სურ. 3,4,5 ლუკა ჯობავა
სამურზაყანოს სასწავლო ოლქის მზრუნველი („პოპეზიტელი“)

სურ. 6 ლუკა ჯობავას შვილები: ვერა და აკაკი

სურ. 7 აკაკი ჯობავა და მისი მეუღლე ზინაიდა კარიჭაშვილი

სურ. 8 აკაკი ჯობავა, მისი მეუღლე და ვაჟიშვილი ლეონიდე (ლეო)

სურ. 9 აკაკი ჯობავას მეუღლე ზინაიდა და ვაჟიშვილი ლეონიდე (ლეო)

სურ.10 აკაკი ჯობავას სიდედრი მარიამ ოქროპირიძე, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქ ლეონიდეს და

სურ. 11 აკაკი ჯობავას შვილი ლეონიდე (ლეო) ჯობავა

სურ.12 აკაკი ჯობავას რძალი თინათინ კოჭლაშვილი და შვილიშვილები: აკაკი და ნიკოლოზი (ზის)